

Условният термин „царски надписи“ обединява група от различни по вид епиграфски паметници от Тракия, в които се споменават имена на тракийски царе. Надписите, в които се срещат царски имена, са два вида - надписи върху камък и надписи върху метални предмети.

Трябва да се отбележи, че имена на тракийски царе се срещат както в надписи от Тракия, така и в надписи от Атина и други гръцки полиси, а също и от гръцките колонии по тракийското крайбрежие във връзка с политическите и търговски връзки помежду им.

Най-ранното споменаване е на одриския цар Ebruzelmis в атински декрет от 386/385 г. пр. Хр. От текста □ може да се съди и за по-ранни контакти на негови предшественици с атинския полис.

От друг надпис на атинското народно събрание от 357/356 г. пр. Хр. научаваме за договор на Атина с тримата наследници на Котис I Amadocus, Berisades и Kersebleptes.

В надпис от Делфи се споменават синовете на Керсеблепт.

Един тракийски династ - Sadalas - от III в. пр. Хр. сключва договор с жителите на Месамбрия, както се разбира от епиграфски паметник от черноморската колония.

Двама одриски царе със същото име се споменават в надписи от Chaeronea в Boeotia (Садалас I) и от Бизантион и Одесос (Садалас II).

Около и след началото на римското владичество в Тракия в декрети от Атина са почетени като царе внукът на Садалас II Rhaescuporis и синът на Рескупорис Kotys.

Имената на царете Rhoemetalkas I, Rhoemetalkas II и Rhoemetalkas III се срещат в надписи от Tirizis, Apollonia, Anchialus, Kyzicus, Maroneia, Kallatis и др.

Притежаваме и два уникални епиграфски паметника, които излизат от канцелариите на самите тракийски царе. По-ранният от тях, намерен през 1990 г. при с. Ветрен, в долината на р. Марица, където се провеждат археологически разкопки от 1988 г., хвърли нова светлина върху отношенията на Одриското царство с гръцките колонии по тракийското крайбрежие. Надписът съдържа името на селището - Pistiros, което беше известно и преди това от споменаването му у гръцки автори, но без да се знае местоположението му.

Документът урежда статута на емпориона Пистирос. От текста става ясно, че заселниците на тържището получават определени права от тракийския цар Котис I (383-359 г. пр. Хр.) а епиграфският паметник □ потвърждава тези привилегии от

наследник на Котис, като същевременно урежда някои поземлени и митнически проблеми и взаимоотношения между Пистирос и колонии Маронея, Аполония и Тасос и между Пистирос и местното тракийско население. Въпреки че първите редове на надписа липсват, а краят му е повреден, най-вероятно е тракийският цар, който издава декрета, да е Амадок II, един от наследниците (заедно с Берисад и Керсеблепт, както стана дума по-горе) на Котис I. Предполага се, че името му може да се възстанови на ред 41, където преди счупения край се четат буквите АМ.

Надписът е извънредно ценен, тъй като досега откъслечните сведения на антични автори за гръцки емпории във вътрешността на Тракия са приемани скептично от изследователите, а вече е налице автентичен документ, който свидетелства за съществуването на такъв емпорион и урежда административните и финансовите му отношения с тракийския владетел и с гръцките колонии, които търгуват с него. От текста се разбира, че има и други такива емпории.

Съвсем друг характер има вторият официален надпис, открит през 1953 г. при разкопките на тракийския град Севтополис, столицата на Севт III. Той свидетелства за сложни отношения вътре в одриския династически дом. Става ясно, че през последното десетилетие на IV в. пр. Хр. освен Севт има и друг самостоятелен владетел - Spartokus в Кабиле, вероятно негов близък роднина, а за третото споменато лице, Epimenes, се предполага, че има някаква роля между двамата владетели.

Епиграфският паметник е клетва, дадена на Епимен от Береника, съпругата на Севт, и вероятно малолетните ѝ синове Ebruzelmis, Teres, Satokus и Sadalas. Те се заклеват да изведат скрилия се в храма на Самотракийските богове Епимен и да го предадат на Спарток, без да му причинят зло. Изглежда въпросният Епимен е заподозрян в заговор срещу царския дом и е потърсил закрила в храма.

Надписът е трябвало да се изготви в четири екземпляра, два от които да се поставят в Севтополис - в храма на Самотракийските богове и на площада в храма на Дионис, а други два - в Кабиле - в храма на Артемида Фосфорос и на площада при олтара на Аполон. Документът е важно свидетелство за началото на децентрализацията на царската власт в Тракия.

Надписите върху метални предмети са главно върху съдове - сребърни фиали, ритони и кани - и са съвсем кратки. В тях се срещат няколко имена на тракийски царе заедно със селищни названия и в някои случаи - означения за теглото на предмета. От гледна точка на съдържанието те са няколко вида.

Първият вид се състои само от едно лично име в родителен падеж, което означава, че това е името на притежателя: „На Саток“, „На Котис“, „На Дидюкаймос“, „На Кайнос“. Върху последния съд е изписано и името на героинята от изобразената митологична сцена - Auge.

Текстът на втория вид надписи се състои от лично име в родителен падеж, последвано от

селищно име в родителен падеж, придружено от предлог със значение „от“. Тази група е най-голяма: „На Котис, от Ергиске (или Аргиске)“ - два надписа, „На Котис, от Апрос“ и вариант „От Апрос на Котис“, [„На Котис, от Беос“](#); - пет надписа, „На Котис, от Гейста“ - три надписа, „На Котис, от Sauthaba“, "На Керсеблепт, от Ергиске". Личното име отново означава собственика на съда, а географското - че съдът или металът произхожда от съответното селище. Един надпис съдържа лично име в именителен падеж (Терес) и лично име в родителен падеж (Аматок), както и буквено означение на тежестта на съда. Значението вероятно е „Терес, син на Аматок“. Един надпис гласи „Котис, син на Аполон“, а друг - „На Котис. Дислойас изработи“.

През последните години при археологически разкопки на гробници в т. нар. Долина на тракийските царе са намерени още два изключително ценни предмета, надписани с царски имена. Единият е бронзов шлем с надпис „На Севт“, за който се смята, че е принадлежал на Севт III. Другият е златен пръстен-печат с надпис „На Севт, син на Терес“.

Траките нямат собствена писменост и изброените надписи са изписани с гръцки букви, а двата надписа върху камък са съставени на старогръцки език. Въпреки това значението им е голямо, защото, за разлика от гръцките и римските литературни източници за тракийската история, те са преки документи за царете, царските домове, управлението им и сключваните от тях споразумения, а някои съдържат и ценни епиграфски и езикови данни.

Светлана Янакиева

□

□□□□□□□□□□ **Литература**